

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на тема

*„Наративното осмисляне на културни светове във възгледите на Дейвид Кар и Пол Рикъор
Сравнителен анализ между феноменология на дейността и херменевтика на
дистанцираността“*

от **Чавдар Валентинов Димитров**

Редовен докторант към катедра „История и теория на културата“,
Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

за присъждане на образователната и научна степен *Доктор*
в професионално направление *3.1. Социология, антропология и науки за културата*
по научната специалност *Смислово конституиране и феноменологична
културология*

Представяне на докторанта

Чавдар Димитров завършва бакалавърската си степен в специалност „Културология“ на СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2006 г. Предполагам, че от последните години на следването му датира неговото запознанство с парадигмата на феноменологичната културология и интелектуалните търсения в това поле на проф. Димитри Гинев, неговият първоначален научен ръководител. Този интерес той задълбочава с кандидатстването за редовната докторантура през 2017 г. Следва да отбележа, че от 2009 г. насам за първи път се обявява редовна докторантура в полето на феноменологичната културология.

В периода между завършването на бакалавърската степен и кандидатстването за докторантура г-н Димитров завършва нелеката магистърска програма „Нордистика“ (с успех мн. добър 5.47) и работи в сферата на културните индустрии (в музикална компания и в книгоразпространението).

За периода 2017-2020 г., когато е редовен докторант, Чавдар Димитров участва с доклади на четири конференции организирани от СУ и катедрата. Той е автор на общо осем научни публикации: четири от тях в Годишника на ФФ, книга Докторанти (с рецензиране), две на английски език в онлайн издание с рецензиране със свободен достъп, една на английски език в онлайн изданието за хуманитаристика NotaVene (индексирано в ERIH PLUS) и една на български език в сп. Философия (изд. на МОН,

също индексирано). Докторантът е положил нужните минимума и педагогически стаж. Цялостното впечатление от работата на Чавдар Димитров в катедра „Културология“ е за последователен колега, задълбочен в изследователските си интереси, който работи скрупулъзно по интересуващите го теми. Дисертационният труд беше предаден за вътрешно обсъждане преди изтичането на установения срок и получи положителни коментари и бележки. В преработения вариант са взети предвид отправените препоръки.

Обща характеристика на представения дисертационен труд и материали за защита

Представените материали за защита съответстват на изискванията по чл. 67 (3) от Раздел III на **Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“** (в редакцията му от 2016 г., която е приложима в случая).

Дисертационният труд е в обем от 235 страници, без приложения, с впечатляваща по обем библиография – две страници заглавия на кирилица и над 20 на латиница. Преобладават заглавията на английски език, които са цитирани и в текста.

Авторефератът съответства на изискванията на жанра и представя в сбит вид основните тези и аргументацията от дисертацията.

Цели и задачи на работата, структура на изложението

Ще подхожда към оценката на работата целерационално. А именно преценката ми ще се основава на съответствието между поставените задачи на изследването и тяхното осъществяване, вземайки предвид избраните от автора средства и постигнатите резултати.

На стр. 18 от дисертационния труд, както и на стр. 9 от автореферата, авторът дефинира една голяма и една малка цел на изследването.

Голямата цел е съпоставянето на два „теоретически масива“, в които се разгръщат концепциите за: а) наративната идентичност у Пол Рикьор (проследима в корпуса от текстове на Рикьор, поставен в диалогичното поле на неговите коментатори); и б) теорията за наративно действие у Дейвид Кар (вторият теоретически масив, в който се включват съчиненията на Кар, както и авторите и концепциите, които те привличат). Задачата за съпоставяне на двете концепции за наративността обслужва един без съмнение централен проблем в хуманитарното знание и културните изследвания, а именно теорията за наратива. В това отношение работата на Чавдар Димитров е фундираща.

Малката цел е формулирана от автора по следния начин: „изявяване ролята на ‚емоционалния спектър‘ в икономията на историческото преживяване. Тази лична позиция относно цялостното поставяне на темата за наративността трябва да бъде интегрирана накрая, като катализатор на изводи.“ (стр. 9 от автореферата).

Ще започна с голямата цел. Структурата на работата е построена в услуга на съпоставянето. След краткото въведение, проследяващо съществуващите изследвания по темата (стр. 7-14) и прецизиране на някои задължителни елементи от всеки дисертационен труд (собствен профил, ефект, фокус, предварителна ориентация), идва ред на първата част посветена на Рикьор. Уводната част към този раздел (втора глава, стр. 19) описва какво предстои, така че читателят да не загуби фокуса при прегледа на множеството автори, допълващи прочита на херменевтиката на дистанцираността. В остатъка от втора глава „наративната идентичност“ се полага в средината между текст и живот. Тук се случва преходът от феноменологичната парадигма към теорията за знака, или както се изразява Чавдар Димитров, „Рикьор ‚превключва‘ феноменологични положения на лингвистична предавка“ (стр. 30). Следващата трета глава е посветена на предпоставките, които могат да се схващат също като основни фигури или концептуални инструменти, в херменевтиката на дистанцираността: символната функция, метафората, пред-дадеността на символите и традиционността. Последната, четвърта част на трета глава предлага рекапитулация на ранната теория у Рикьор (4. Дистанцираността: структурална, морална, етическа, поетическа или историческа?, стр. 42-47) Следва екскурс към преосмислянето на тази теория в цяла една интерпретативна традиция (у Минк, Уайт, Анкерсмит; цитирани са също Артър Данто, Колингууд, Хемпел, Ръвел, Аристотел, Гинев и мн.др.). Следващият екскурс е посветен на историческия дискурс и поставя в диалогично отношение *Време и разказ* с автори от школата „Анали“ и принадлежащи към традицията на микро историята.

В глава пета се предлага обобщение и критика на позицията на Рикьор. Тук отново на помощ идват множествените прочити на символа, текста и наративната функция у цяла плеяда автори. Най-чести са позоваванията към Гинев. Отново в края на главата се предлага синтез на вече изложените аргументи – едно „критично заключение“, което удържа в една плоскост множествените прочити на централния проблем за наративността.

Шеста глава сменя жанра и ни прехвърля към проблема за сюжетизирането в литературата. Редом със съ-поставянето на мисълта и действието (текст и живот), тук се разглеждат настроението, преживяването, чувствителността. В седма глава се обговаря прехода към херменевтика на действието у Рикьор и се търси паралел с практическия аспект. Възприятието, паметта, въображението, очакването се свързват в един темпорален континуум и се явяват като моменти от феноменологията на индивидуалното действие. По мое мнение, това е най-интересната глава в частта за Рикьор. И тя отново завършва с обобщение на целия първи раздел, което значително улеснява читателя.

Втори раздел също започва с уводна част (втора уводна част в глава осма). Напрежението тук е между индивидуално действие и жизнен свят, или както се изразява авторът на дисертацията, позовавайки се на Каплан, „Ние приписваме функционалност – въплътена в поведение и мотивация – ситуирана в социални класи и държава.“ (стр. 124). Доколкото „захватът на наративността върху нас е този на културни истории и институции на смисъла“ (стр.124, тук авторът цитира Чарлз Тейлър), така се откроява една друга особеност в мисленето на Рикьор. Парадигмата на *Verstehen*, наследена от Дилтай и Вебер, в която Рикьор полага своите анализи на смисъла, следва да се допълни от една концепция за субекта, „същностно положен в социум“. Иначе казано, тя трябва да се допълни с един онтологичен аргумент за *споделения* свят като резултат на смисловата конституция, за *света на културата*, в който разбирането е вече положено – аргумент, който Рикьор пренебрегва, според интерпретацията на Чавдар Димитров.

Следващата част е посветена тъкмо на връзката с другите и интересубективността като феноменологичен проблем. Централни са позоваванията на Алфред Шютц, редом с Хайдегер, Кольо Коев, Дейвид Кар, Хана Арендт. Изложението на аргументите по този централен проблем във феноменологичната теория на културата е коректно и достатъчно пълно. Но тук взимам повод да отбележа, че езикът може да бъде сериозно опростен (ако Хайдегер, Кольо Коев и само донякъде Алфред Шютц пишат преднамерено усложнено, то езикът на Дейвид Кар и Хана Арендт е прозрачен; далеч по-сложен е изказът на Чавдар Димитров, с който той си служи, за да предаде техните концепции). За целите на реконструкцията на този централен проблем намирам за оправдано връщането към Хусерл и поясненията му у Елизабет Щрьокер. Проектът на Кар за историчността вплита основните феноменологични понятия за интенционалност и интересубективност, които следва да бъдат проследени обратно до Хусерл.

Макар втори раздел да е посветен на другия „теоретичен масив“ (този около феноменологията на действието на Дейвид Кар), осма и девета глава изобилстват от препратки към Рикьор и към вече разгърнатите анализи от първия раздел на дисертацията. Намирам този подход за умело свързване на двете части или двата „теоретични масива“. Посредством тези препратки се осъществява съпоставката между двамата автори, което беше и голямата цел на дисертационния труд, формулирана в началото.

Не крия, че най-интересни за мен са онези части от изложението, в които се търси връзката между индивидуалното и колективното конституиране на смисъл. Или по думите на Чавдар Димитров: „Проблемът е, че основанията на феноменологичния подход (обвързани с индивида) трудно се свързват с по необходимост социалните измерения на *„историчността“*. Кар отива отвъд индивидуалното преживяване чрез дискусията за нарацията. Централна за втория фокус е връзката между гледните точки върху случаи, които са в съ-принадлежност с характерите/героите в разказа (1), разказвача (2) и публиката (3).“ (стр. 145) Търсенето на „един социален субект, който е гъвкав, подвижен и преди всичко еволюиращ“ (пак там) Кар отправя към Хегеловата феноменология, а по косвен начин и към проблематиката на *признаването*, също

централна за културологичните изследвания. Тя е тема на следващия екскурс (глава IX-2).

Към феноменологичната перспектива към историята се връщаме в десета глава, за да открием пред-дадеността на колективното измерение: „Така *историческото преживяване* е в институции, практики и споделени вярвания, т.е. където преобладава характеристиката *колективен субект*. (...) Личността наследява традиционни права и привилегии в история, която е съзнание за темпорален обхват отвъд индивидуалния. Аз ставам част от ние-преживяване, чието ‚назад‘ е отпреди мен и чието ‚напред‘ продължава след мен.“ (стр. 162). И още: „Ролите на агент (ние действаме), разказвач (ние разказваме) и публика (на нас) се появяват в множествено число.“ (стр. 163) Така се оказва, че усетът ни за история във феноменологичната концепция клони към голям разказ (пак там).

Обобщението на втори раздел (стр. 177-179) старателно редува позициите на Дейвид Кар и Пол Рикъор по отношение на колективното измерение на наративността. Така се постига изводът от съпоставката (голямата цел): „Ако тук допуснем несъответствие между света, от който човекът е част, и един (негов) разказ, ще кажем, че предходните раздели теоретизират доколко същото трябва да бъде мислено като дълбоко-структуриращо. Приемането на светово-конституиращата функция на историчността визира общата икономия на светово преживяване, част от което са емоционалните взаимодействия.“ (стр. 179) Последното трябва да се чете и като извод от съпоставката между двата „теоретични масива“.

Голямата цел, поставена в увода на дисертационния труд, е постигната. Структурата на дисертацията е едно от средствата към тази цел, но също аргументираното изложение и критическо обговаряне на основните моменти от херменевтика на дистанцираността и феноменология на действието, положени всяка в своето дискусивно поле. Друго средство към целта е открояването на някои основни моменти, присъстващи в построяването на концепциите и на двамата автори, като например символизирането, наративната функция, напластяването на смисли, интенционалността и индивидуалното действие.

Към малката цел – изявяване ролята на емоционалния спектър – е насочена последната единадесета глава. В осмислянето на чувствителността отново е привлечена плеяда от автори, които няма да изброявам тук. Разрешението е оставено за заключението:

„В прехода от „неми“ чувства към тяхно опосредстване, връзката емоция-нاراتивизиране е давана също откъм нейната радикалност. Наративността достига една граница на аз-ността. Този процес сдвоява два аспекта - теоретико-познавателен и екзистенциално-феноменологичен - когато приемам неизбежността на преживяването, а саморазбирането се отчуждава от собствената позиция. От друга страна, всеки индивид е конституиран в социални взаимодействия, на които е присъща емоционалност. Без този диапазон, наративността изпада в механизъм.“ (стр. 210)

Накратко, и двете цели в дисертационния труд са постигнати със средства, които съответстват на жанра на изследването и са в съзвучие с „правилата на изкуството“ в съответното поле.

Резултати. Постигната е една дълбоко промислена, ерудирана, лично преживяна теза. Предизвикателство пред читателя, тя не го оставя безпристрастен.

Като резултат от работата по дисертацията в един по-прагматичен план следва да се приемат публикациите на Чавдар Димитров в български и международни издания.

Оценка и заключение

Смятам, че предложеният дисертационен труд напълно съответства на изискванията за присъждане на образователната и научна степен доктор. Въз основа на вече упоменатите качества на дисертацията **„Наративното осмисляне на културни светове във възгледите на Дейвид Кар и Пол Рикъор – сравнителен анализ между феноменология на дейността и херменевтика на дистанцираността“**, предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждането на колегата Чавдар Димитров образователната и научна степен **„доктор“** по научната специалност **Смислово конституиране и феноменологична културология** в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата.

С настоящето декларирам, че **нямат конфликт на интереси** с Чавдар Димитров. Не сме участвали в съвместни проекти и не сме съавтори на научни публикации.

София, 4 май 2020 г.

Доц. д-р Валентина Георгиева

Катедра „ИТК“, ФФ, СУ „Св. Кл. Охридски“